

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

תנ"ך

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה חלקים.
עליך לענות על חמש שאלות סך הכול —
על שתי שאלות מחלק א (21 נקודות לשאלה),
על שאלה אחת מחלק ב (21 נקודות לשאלה),
על שאלה אחת נוספת מחלק א או מחלק ב לבחירתך (21 נקודות לשאלה),
ועל שאלה אחת מחלק ג (16 נקודות לשאלה).
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: תנ"ך שלם בלי פירושים.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טייטה" בראש כל עמוד המשמש טייטה.
כתיבת טייטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

שים לב: עליך לענות על חמש שאלות לפי ההוראות האלה:
 על שתי שאלות מחלק א (שאלות 1-5); על שאלה אחת מחלק ב (שאלות 6-9);
 על שאלה אחת נוספת מחלק א או מחלק ב לבחירתך (שאלות 1-9); ועל שאלה אחת מחלק ג (שאלות 10-11).
העתיקה של דברי פרשן בלי הסבר לא תיחשב לתשובה.

חלק א – בראשית

1. פרקים א'-ב' – בריאת העולם והשבת

- א. פסוקים א'-ג' שבפרק ב' הם הסיום של תיאור הבריאה שבפרק א'.
 עיין בפרק א', פסוק א', והבא ראיה לטענה זו. (6 נקודות)
- ב. (1) "וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי" (פרק ב', פסוק ג').
 רד"ק: "הברכה היא תוספת טובה, ויום השבת נוסף בטובת הנפש, שיש לה מנוחה ביום זה מעסקי העולם הזה, ותוכל להתעסק בחוכמה ובדברי אלוקים".
 על פי רד"ק, הסבר בלשונך כיצד באה לידי ביטוי הברכה ביום השבת.
 (2) רד"ק (לפסוק ג'): "שהיא [השבת] עדות על חידוש העולם, ולהודיע לכל העולם כי העולם איננו קדמון אלא מחודש".
 על פי רד"ק, הסבר בלשונך על מה מעידה שמירת השבת, ואיזו טענה שמירת השבת שוללת. (10 נקודות)
- ג. בראשית רבה (פרשה י"א, סימן ב'): "וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ – רבי ישמעאל אומר: [...] בירכוּ במן – שכל ימות השבת [השבוע] היה יורד עומר, בערב שבת – שני עומרים, וקידשו במן – שלא ירד בו כל עיקר".
 הסבר את הקשר בין האופן שבו ירד המן ובין מצוות השבת. (5 נקודות)

2. פרקים ב'-ג' – אדם הראשון בגן עדן

- א. עיין בפרק ב', פסוקים ט"ז-י"ז ובפרק ג', פסוקים א'-ד'.
 (1) כתוב שני הבדלים בין צו ה' לאדם ובין דברי הנחש לאישה.
 (2) הסבר כיצד כל אחד מן ההבדלים שכתבת עזר לנחש לשכנע את האישה לאכול מעץ הדעת. (10 נקודות)
- ב. מדרש תדשא, פרק ז': "ולמה ציווה הקדוש ברוך הוא שיאכל מכל עץ הגן ומנע לו אחד מהם? כדי שיהיה רואה אותו תמיד וזוכר את בוראו ומכיר שעול יוצרו עליו, ושלא תהא רוחו גסה עליו".
 על פי דברי המדרש, הסבר מהי התכלית של האיסור שאסר ה' על אדם הראשון. (6 נקודות)
- ג. רמב"ן (לפרק ב', פסוק ט'): "והנה אחרי אוכלו מן העץ הייתה בידו הבחירה וברצונו להרע או להיטיב, בין לו בין לאחרים, וזו מידה אלוקית מצד אחד, ורעה לאדם בהיות לו בה יצר ותאוה".
 (1) על פי רמב"ן, הסבר מה התוצאה של חטא האכילה מעץ הדעת.
 (2) על פי רמב"ן, לתוצאה של חטא האכילה מעץ הדעת יש צד חיובי וצד שלילי. הסבר מהו הצד החיובי ומהו הצד השלילי. (5 נקודות)

3. פרקים כ"ה וכ"ז – יעקב ועשוא. פרק כ"ה

"הֲנֵה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוֹת וְלָמָּה זֶה לִי בְכָרָה" (פסוק ל"ב).

רש"י: "אמר עשו: מה טיבה של עבודה זו [עבודת הקורבנות המוטלת על הבכורים]?

אמר לו [יעקב]: כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלויין בה [...]

אמר [עשו]: אני הולך למוות על ידה, אם כן מה חפץ לי בה".

אבן עזרא: "הנה אנכי הולך למוות" – שבכל יום ויום הוא מסתכן בעצמו כאשר יצא לצוד שמא יהרגוהו החיות,

וייתכן שימות קודם אביו".

על פי כל אחד מן הפרשנים, מדוע עשו מניח שהוא "הולך למוות"?

(8 נקודות)

ב. פרק כ"ז

(1) על פי פירוש שלמדת, הסבר מה הייתה הברכה שתכנן יצחק לברך בה את עשו.

(2) על פי פירוש שלמדת, הסבר מדוע התנגדה רבקה לתוכנית של יצחק.

(8 נקודות)

ג. רמב"ן (לפרק כ"ז, פסוק ד'): "לא רצתה לאמר לו [ליצחק], כך הוגד לי מאת ה' טרם לְדַתִּי [על פי הנבואה

בבראשית, פרק כ"ה, פסוק כ"ג], כי אמרה באהבתו אותו [את עשו] לא יברך יעקב, ויניח הכול בידי שמייס, והיא

ידעה כי בסיבת זה יתברך יעקב מפיו בלב שלם".

על פי רמב"ן, מדוע לא סיפרה רבקה ליצחק על הנבואה שניתנה לה על אודות העתיד של בניהם? (5 נקודות)

4. פרק ל"ז, פסוקים א'-כ"ה – יוסף ואחיו

א. עיין בפרק ל"ז, פסוקים א'-י"א.

ציין שלוש סיבות שבגללן שנאו האחים את יוסף. (8 נקודות)

ב. ספורנו (לפסוק י"ח): "שחשבו את יוסף בליבם נוֹכַל להמית, ושבא אליהם לא לדרוש שלומם, אלא למצוא עליהם עלילה או להחטיאם, כדי שיקללם אביהם או יענישם האל יתברך [...]. בהיות [האחים] כולם צדיקים גמורים [...] איך נועדו לב יחדיו להרוג את אחיהם או למכרו, ולא ניחמו על הרעה?! כי גם כשאמרו 'אבל אשמים אנחנו על אחינו' [פרק מ"ב, פסוק כ"א], לא אמרו שתהיה אשמתם על מכירתו או מיתתו אלא על אכזריותם בהתחננו. והנה הגיד הכתוב כי ציירו בליבם וחשבו את יוסף לנוכל ומתנקש בנפשם להמיתם, בעולם הזה או בעולם הבא או בשניהם, והתורה אמרה 'הבא להרגך השכם להורגו'."

(1) על פי ספורנו, מה הייתה ההצדקה של האחים להרוג את יוסף?

(2) הסבר את הראיה שספורנו מביא מן הפסוק "אֶבֶל אֲשָׁמִים אֶנְחֶנּוּ..." (פרק מ"ב, פסוק כ"א) לביסוס פירושו. (8 נקודות)

ג. עיין בפסוקים כ"ד-כ"ה ובמדרש שלפניך.

"אמר הקב"ה לשבטים: אתם מכרתם אחיכם מתוך מאכל ומשתה, שנאמר: 'וישבו לאכל לחם' [פרק ל"ז,

פסוק כ"ה], הרי בניכם נמכרים בשושן מתוך אכילה ושתייה, שנאמר: 'והמלך והמן ישבו לשותות' [אסתר, פרק ג', פסוק ט"ו]". (מדרש שוחר טוב על תהלים, מזמור י')

(1) מהי הביקורת של המדרש על המעשה של אחי יוסף?

(2) לפי המדרש, הסבר כיצד העיקרון של "מידה כנגד מידה" בא לידי ביטוי במגילת אסתר.

(5 נקודות)

5. פרק מ"ב – יוסף ואחיו

א. עיין בפסוקים ז'-ט' ובדברי רמב"ן שלפניך.

רמב"ן (לפסוק ט'): "[...] לולי כן היה יוסף חוטא חטא גדול לצער את אביו ולהעמידו ימים רבים בשכול ואבל על שמעון ועליו. ואף אם היה רצונו לצער את אָחִיו קצת, איך לא יחמול על שִׁיבַת אביו. אבל את הכול עשה יפה בעיתו לקיים החלומות, כי ידע שיתקיימו באמת".

(1) הסבר את שאלת רמב"ן על התנהגותו של יוסף ואת תשובת רמב"ן על שאלתו.

(2) הבא מפסוקים ז'-ט' ראיה לתשובת רמב"ן.

(8 נקודות)

ב. עיין בפסוקים י"ד-כ' ובפסוקים כ"ט-ל"ד.

הסיפור שמספרים אחי יוסף ליעקב בפסוקים כ"ט-ל"ד שונה מתיאור המעשה שבפסוקים י"ד-כ'.

ציין שני דברים ששינו האחים מתיאור המעשה בסיפורם ליעקב, והסבר בנוגע לאַחַד השינויים מה הייתה מטרת השינוי. (8 נקודות)

ג. עיין בפסוק ח' ובדברי רש"י שלפניך.

רש"י: "וַיִּכַּר יוֹסֵף – לפי שהניחם חתומי זֶקֶן. 'וְהֵם לֹא הִכָּהוּ' – שיצא מאצלם בלא חתימת זֶקֶן ועכשיו בא בחתימת זֶקֶן. ומדרש אגדה: 'וַיִּכַּר יוֹסֵף אֶת אָחִיו' – כשנמסרו בידו הכיר שהם אחיו וריחם עליהם, 'וְהֵם לֹא הִכָּהוּ' – כשנפל בידם לנהוג בו אחווה".

(1) מהי המשמעות של "וַיִּכַּר יוֹסֵף אֶת אָחִיו" על פי כַּל אַחַד מן הפירושים שבדברי רש"י?

(2) הסבר מדוע הפירוש השני שרש"י מביא הוא פירוש בדרך הדרש.

(5 נקודות)

חלק ב – מלכים ב וישעיה

שים לב: שאלה 9 מיועדת לתלמידים שלמדו את יחידת הבחירה "ביטחון והשתדלות".

6. ישעיה, פרק א'

א. (1) במה הנביא מאשים את העם בפסוקים ב'-ד'? הסבר כיצד סגנון הכתוב מדגיש את חומרת החטא.

(2) לפי רד"ק, בפסוקים ז'-ח' מתואר מאורע היסטורי בתקופת חזקיהו.

עייין בפסוקים ז'-ח' ובמלכים ב, פרק י"ח, פסוקים י"ג-י"ז.

מהו המאורע ההיסטורי המתואר בפסוקים אלה? בתשובתך התייחס לממלכת יהודה ולירושלים.

(8 נקודות)

ב. (1) על פי פסוקים י'-י"ז, ה' מואס בַּמצוות שעם ישראל מקיים.

— מה משותף למצוות אלו?

— הסבר מדוע ה' מואס בהן. בסס את תשובתך על הכתוב.

(2) עייין בפסוקים כ"ה-כ"ז ובשני פירושי רש"י שלפניך.

רש"י (לפסוק כ"ה): "ואשיבה ידי עליך" – מכה אחר מכה עד כלות הפושעים."

רש"י (לפסוק כ"ז): "במשפט תפדה" – על ידי שיהיו בה עושי משפט. 'תפדה' – מעוונותיה. 'ושביה' – עושי

תשובה שבתוכה."

על פי רש"י, הסבר מה הן שתי הדרכים האפשריות לתיקון המצב ביהודה ובירושלים.

(8 נקודות)

ג. נחמה ליבוביץ': "זוהי מלחמה [של הנביאים] לא בתפיסה המוטעית [של העם] של קורבנות בלבד, אלא מלחמה

נצחית ברצון האדם להשתמט מלהדגיש את הדרישות האלוניות בכל שטחי החיים [...] ברצון האדם לצמצם

את מלוא הדרישות האלוניות למקומות מוגבלים או לזמנים מסוימים, ברצון האדם להסתפק בסמל בלבד."

(מתוך: גיליונות נחמה להפסרת פרשת צו, תש"ך)

על פי נחמה ליבוביץ', מהו המסר החשוב לימינו שיש ללמוד מתוכחת הנביא בנוגע לקורבנות? (5 נקודות)

7. ישעיה, פרק ו' – הקדשת ישעיהו לנביא

א. עיין בפסוקים א'-ז'.

(1) עיין בפסוק ה'. מה הייתה תגובת הנביא למראה הנבואה? הסבר מדוע הגיב כך.

(2) "וַיַּגַע עַל פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נֹגַע זֶה עַל שְׁפָתַי וְסֵר עֲלֹנִי וְחִטָּאתִי תִכְפֹּר" (פסוק ז').

מי נגע על פי הנביא? ומהו החטא שכופר?

(8 נקודות)

ב. (1) עיין בפסוקים ט'-ל'. מהו הקושי שעולה מפסוקים אלה בנוגע לשליחותו של הנביא?

(2) יֵשֵׁב אֶת הַקּוֹשִׁי שֶׁכָּתַבְתָּ בַּתִּת־סַעִיף ב' (1) על פי מה שלמדת.

(8 נקודות)

ג. עיין בפסוקים א'-ג' ובדברי מסכת אבות דרבי נתן שלפניך.

מסכת אבות דרבי נתן (נוסח א', פרק י"ב): "ומניין שמא הבין [המלאכים] זה את זה ומכבדין זה את זה [...] [...]

וענוותנותן יותר מבני אדם? שבשעה שפוחתין פיהם לומר "קדוש [קדוש קדוש]" (פסוק ג'), זה אומר לחברו:

פתח אתה, שגדול אתה ממני, וזה אומר [לחברו]: פתח אתה, שגדול אתה ממני. לא כדרך שבני אדם עושין,

שזה אומר לחברו: אני גדול ממך, וזה אומר לחברו: אני גדול ממך [...] שנאמר: 'וקרא זה אל זה ואמר'

(פסוק ג')."

(1) כתוב מה עושים המלאכים לקראת אמירת השבח לה', והסבר כיצד למד זאת הדרשן מלשון הפסוק.

(2) מה יכול כל אדם ללמוד ממעשה זה של המלאכים?

(5 נקודות)

8. ישעיה, פרק נ"ח

א. (1) הסבר את הדו־שיח שבפסוק ג'. בתשובתך כתוב מי הם הדוברים ומה הן טענותיהם.

(2) מהי הסתירה בין תיאור התנהגות העם בפסוק ב' ובין תיאור התנהגות העם בפסוקים ד'-ה', ומהו היישוב

לסתירה זו?

(8 נקודות)

ב. עיין בפסוקים י"ג-י"ד.

ציין שתי הלכות שבת הנלמדות מפסוקים אלה, והסבר בנוגע לאחת מהן מאילו מילים היא נלמדת. (8 נקודות)

ג. מיזם "השבת העולמית" מעודד את שמירת השבת. סיסמת המיזם היא "מתנתקים כדי להתחבר".

הסבר את נקודת הדמיון בין סיסמת המיזם ובין מטרת השבת על פי ישעיה, פרק נ"ח. בסס את דברך על פסוקים

מתוך הפרק. (5 נקודות)

שים לב: שאלה זו מיועדת לתלמידים שלמדו את יחידת הבחירה "ביטחון והשתדלות".

9. ביטחון והשתדלות

א. עיין במלכים ב, פרק י"ח, פסוקים א'-ח'.

(1) מדוע חשב חזקיהו שיצליח במרד במלך אשור? הבא ראיה מן הפסוקים לתשובתך.

(2) "וַיִּמְרֹד בְּמֶלֶךְ אֲשׁוּר וְלֹא עָבְדוּ" (פסוק ז').

כיצד בא לידי ביטוי המרד של חזקיהו במלך אשור?

(8 נקודות)

ב. עיין בישעיה, פרק כ"ב, פסוקים ט'-י"א.

(1) צטט מפסוקים אלה מעשה אחד שעשה חזקיהו בתחום המים ומעשה אחד שעשה בתחום הבנייה

כדי להתכונן למלחמה באשור. הסבר כל אחד מן הציטוטים שכתבת.

(2) עיין בפסוק י"א. הסבר בלשונך את הביקורת של ישעיהו על אנשי ירושלים.

(8 נקודות)

ג. עיין בתפילת חזקיהו שבמלכים ב, פרק י"ט, פסוקים ט"ו-י"ט.

מהי הבקשה העיקרית של חזקיהו מה' בתפילה זו, ומהו הנימוק של חזקיהו שה' ייענה לבקשתו? (5 נקודות)

חלק ג – יונה ותהלים

ענה על אחת מן השאלות 10-11 (16 נקודות).

10. יונה

- א. רד"ק (לפרק א', פסוק א'): "ויש לשאול, למה נכתבה נבואה זו בכתבי הקודש, וכולה על ינונה, שהייתה מאומות העולם, ואין בו זכר לישראל, ואין בכל הנביאים זולתה כמוה".
 על פי מה שלמדת, כתוב שתי תשובות על שאלת רד"ק. (8 נקודות)
- ב. (1) "וַיֵּרַע אֶל יוֹנָה בְּרֹעַה גְּדוֹלָה וַיִּחַר לוֹ" (פרק ד', פסוק א').
 על פי מה שלמדת, מדוע כעס יונה? כתוב שתי תשובות.
 (2) עיין בפרק ד', פסוקים ו'-ח'.
 ה' מלמד את יונה לקח באמצעות שלושה שליחים מעולם הטבע.
 מי הם שלושת השליחים? מהו הלקח שה' מלמד את יונה באמצעות השליחים האלה?
 (8 נקודות)

11. תהלים, ק"ל

- א. (1) "מִמַּעַמְקִים קָרָאתִיךָ ה'..." (פסוק א').
 באילו מעמקים נמצא המתפלל? כתוב שני פירושים.
 (2) עיין בפסוקים ג'-ד'. הסבר את הניגוד בין המצבים המתוארים בשני הפסוקים.
 (8 נקודות)
- ב. "כִּי עָמָךְ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּנָּרָא" (פסוק ד').
מלבי"ם: "רצה לומר שיש הבדל בין בשר ודם הסולח ומוחל למי שחטא כנגדו, שיעשה זאת מצד איזה עניין שמצא בהחוטא, על ידי ש[ה]חוטא התחרט וביקש סליחה, או על ידי שריחם עליו או על ידי שמצא חן בעיניו, ואם כן סיבת הסליחה לא נמצא עם הסולח [אינה תלויה בו], רק [אלא] עם מי שסולחים לו. מה שאין כן אתה [ה']", סיבת הסליחה נמצא בכך, כי אי אפשר שיצויר א-ל בורא ומקיים ברואיו אם לא יהיה סולח [...]. וגם שגדר הסליחה הוא שיעביר [ה'] את העוון כאילו לא היה במציאות כלל, וזה לא יוכל האדם לעשות".
 על פי המלבי"ם, כתוב שני הבדלים בין סליחה מאת ה' ובין סליחה של בשר ודם. (8 נקודות)

בהצלחה!